

Z NOVÉ LITERATURY

LEXIKON DER ANTIKE, Herausgegeben von Johannes Irmscher in Zusammenarbeit mit Renate Johne, Leipzig 1984, 639 stran.

Každý odborník i laik se zájmem o nejrůznější aspekty dějin starověku, včetně právněhistorických, uvítají nepochybně nový encyklopedický slovník antiky, vydaný nedávno v NDR.

Anotovaný slovník je výsledkem práce kolektivu 112 vědců z Německé demokratické republiky, vedeného prof. J. Irmscherem.

Slovník obsahuje kromě velkého množství hesel i četné ilustrace a mapy antického světa. Publikace obsahuje i návod k použití, seznam zkratek jednotlivých autorů, zkratek a znamének v textu, bibliografických zkratek a běžných zkratek římských jmen. Slovník je doplněn genealogií bohů, legendárních rodů (např. Tantalovců), přehledem panovníků nejdůležitějších helénistických dynastií, seznam římských císařů, rodokmeny římských císařských rodin, výběrovou bibliografií a 54 přílohami s barevnými a černobílými fotografiemi.

Dobře zpracovaný slovník, který usnadní práci nejrůznějším zájemcům o antické dějiny, včetně historiků a právních historiků, vydalo nakladatelství VEB Bibliographisches Institut Leipzig.

Stanislav Balík

LEXIKON FRÜHER KULTUREN, Herausgegeben von Joachim Herrmann in Verbindung mit Hans Quitta, Horst Klengel, Johannes Irmscher und Irmgard Sellnow. Bände 1 (A - L) und 2 (M - Z), Leipzig 1984, 533 a 448 stran in-4o.

Dvousvazkový "Slovník raných kultur" je kolektivním dílem vědců z Německé demokratické republiky.

V čele 106 členného kolektivu stálo jednak vydavatelské gremium v čele s prof. Dr. habil. Joachimem Herrmannem, jednak redakční rada (vedená zprvu zesnulou Ingrid Göger, pak Dr. Eike Gringmuth - Dallmer). Zasvěcenou předmluvu ke slovníku napsal prof. J. Herrmann.

Slovník obsahuje více než 8000 hesel, spadajících do několika thematických celků. Jsou to: Pravěká společnost, Třídní společnost starého Východu, Řecko - římská antika, Evropský feudalismus a Ethnografie. Zahrnuje pochopitelně i hesla z oblastí dějin státu a práva. Slovník podchycuje vývoj Evropy, Asie, Afriky a Ameriky. Důraz klade z pochopitelných důvodů na Asii a Evropu (zde zejména na Řecko a Řím v antice, na germánské státy, Německo a Rakousko za feudalismu). Nejsou opomenuty ani latinsko-americké indiánské kultury. Časový rámec slovníku je ohraničen r. 1000 n.l.

Kniha je doplněna četnými ilustracemi a fotografiemi jednak v textu, jednak ve zvláštní příloze (128 stran černobílých fotografií) a mapami. Vedle bibliografie, řazené podle tematických celků, najdeme v knize chronologický přehled, seznam orientačních hesel k určitým věcným celkům (jako jsou např. Výrobní vztahy, Stát atd.). Kniha je opatřena seznamem zkratk jednotlivých autorů, zkratk v textu a v literárních údajích a návodem k používání slovníku.

Zbývá jen dodat, že anotovaný encyklopedický slovník raných kultur je cenným přínosem pro rychlou a snadnou orientaci čtenáře odborníka i laika.

Po všech stránkách dobře vybavenou publikaci vydalo nakladatelství VEB Bibliographisches Institut Leipzig.

Stanislan Balík

PHILIPPE DE MACEDOINE, Sous la direction de Miltiade B. Hatzapoulos et Louisa D. Loukopoulos, Membres du Centre de Recherches de l'Antiquité grecque et Romaine de la Fondation nationale de la Recherche Scientifique. Traduction française Odile Hatzopoulos et K. Zoulas-Laumonier, Athènes 1982, 255 stran in-4o.

Jde o kolektivní dílo, vypracované předními historiky dějin antického Řecka, a to jak z Řecka samého, tak ze zahraničí (z Anglie, Austrálie, Francie a Spojených států). Obsahuje řadu samostatných menších studií, tvořících dohromady jeden tematický celek, věnovaný makedonskému králi Filipu II. Právního historika zaujmou nepochybně zejména studie "Sjednocení Makedonie" (L'unification de la Macédoine) od J.R. Ellise, "Filip a spolek obcí" (Philippe et l'Amfycctionie) a "Filip a Athény" (Philippe et Athènes) od prof. G. Cawkwella, "Od panhelénské ideje k panhelénské politice" (De l'idée panhellénique a la politique panhellénique) od prof. M.B. Sakellariou a "Osobnost Filipa II." (La personnalité de Philippe II), kterou napsal prof. P. Lévaque.

Kniha podává ve svém celku působivý obraz Filipa II., jeho politiky i historického pozadí jeho doby. Seznamuje čtenáře s problematikou, u nás známou spíš jen okrajově.

Kniha je doplněna chronologickou tabulkou událostí za vlády Filipa II., bibliografií všeobecnou i podle jednotlivých studií, seznamem fotografií, ilustrací a map a rejstříkem.

Reprezentativní, po všech stránkách pečlivě a skvěle vybavenou publikaci vydalo řecké nakladatelství Ekdotike Athenon A.S.

Stanislav Balík

Karol Rebro, Latinské právnické výrazy a výroky, Obzor, Bratislava, 1984, s. 264

Nielen odborná, ale tiež širšia čitateľská verejnosť so zadosťučinením prijala túto skutočne prepotrebnú publikáciu. Autorsky sa na nej podieľal vynikajúci znalec a nestor romantistiky na Slovensku, popredný slovenský i československý právny historik prof.

JUDr. Karol Rebro, DrSc. A to jednak výberom a prekladom jednotlivých latinských hesiel a výrokov ako aj ich doplňujúcim výkladom. V komplexnej podobe tak publikácia predstavuje užitočnú pomôcku nielen pre začínajúcich adeptov štúdia vied o štáte a práve, ale aj pre mladých i ostatných pedagogických a vedeckých pracovníkov ako príhodný a paralelne sa vyskatujúci sprievodca ich úsilia. Autor v úvode knihy uvádza, že pri výbere jednotlivých titulov a hesiel napriek prioritnému zachovaniu ich právnického pôvodu a charakteru dospel k presvedčeniu o nevyhnutnosti zaradenia do publikácie i rôznych prísloví a aforizmov z neprávnických latinských prameňov. Tým sa okruh adresátov predkladanej práce primerane rozšíril aj na začínajúcich adeptov a pracovníkov ostatných spoločenských vied. Iste medzi nimi budú na poprednom mieste historici zaoberajúci sa výskumom starších období vývoja českej i uhorskej spoločnosti.

Autorova mnohoročná vedecko - výskumná práca v právnej historiografii, dosiahnutý celý rad pozoruhodných výsledkov v nej (pripomeňme si v tejto súvislosti aspoň jeho prvú celoslovenskú vysokoškolskú učebnicu rímskeho práva) i bohaté skúsenosti získané vo funkcii vysokoškolského pedagóga veľmi pozitívne ovplyvnili samotný metodologický prístup vytýčený pri spracovávaní takejto náročnej publikácie. Majúc neustále na zreteli splnenie základného zámeru napísania publikácie, spočívajúceho v ďalšom prehĺbovaní vedomostí čitateľa z oblasti antického sveta, jeho vzdelanosti i kultúry, autor do rámca prológu zároveň začleňuje tiež podrobné vysvetlenie skratiek prameňov. Požadovaným výsledným efektom je získaná potrebná orientácia vo vysvetľovaných údajoch hesiel a výrokov tvoriacich jadro publikácie, ktorá rozhodujúcou mierou prispieva k ľahšiemu a dokonalejšiemu pochopeniu a osvojeniu si uvádzanej odbornej právnickej ako aj inej latinskej terminológie, starostlivým a uváženým výberom menej známych i "udomácnených" latinských výrokov. V týchto súvislostiach je potrebné osobitne zvýrazniť, že ku ďalším nesporným kladom práce patrí spoluuvádzaný doslovný i voľný slovenský preklad zahrnutých latinských hesiel, častokrát dopĺňaný stručným ale pritom výstižným a obsažným vysvetlením či vysvetľovacou poznámkou.

Záverom je potrebné ešte dodať, že samotné vydanie recenzovanej publikácie je záslužným činom. Zaplnilo tak existujúcu už neúmerne širokú medzeru vytvorenú dlhšie trvajúcou absenciou pri vydávaní takýchto knižných prác. Zdá sa však, že vzhľadom k nízkej výške nákladu, žiaľ nie nadhlo.

Peter Mosný

Marcus Fabius Quintilianus, Základy rétoriky. Z latiny preložil Václav Bahník. Praha, Odeon 1985. 680 str.

Zdrojem poznání římského práva mohou být kromě dochovaných zákonných textů, právnických spisů, listin apod. i díla římských dějepisců, gramatiků, státníků, filosofů a řečníků, pokud obsahují zmínky o právu popř. o jeho aplikaci. Z tohoto důvodu přijali právní romanisté kladně první úplný překlad Quintilianovy učebnice rétoriky "Institutionis oratoriae libri XII" z pera Václava Bahníka.

Římskému rétorovi a právníku 1. století n.l. původem z Hispánie Marku Fabiovi Quintilianovi byl v řečnictví i advokátské činnosti vzorem Marcus Tullius Cicero. Při výkladech o výchově, vzdělání a výcviku řečníka proto často používá příkladů z jeho slavných řečí (např. Pro Sexto Roscio, Pro Milone, Pro Ligario, Pro Archio poeta, In Verrem, In Catilinam atd.) i odkazů na jeho spisy (De oratore, Brutus, Orator aj.). V "Základech rétoriky" nalezneme i řadu dalších různorodých informací o soukromém i veřejném právu - včetně např. odkazu na zákony XII desek - neboť autor pokládal znalost práva, zvyků a náboženství státu, v němž bude chtít provozovat svou činnost pro řečníka za nezbytnou (Q., XII, 3, 1). V díle nechybějí úvahy teoretického rázu např. o právním základu sporu (kn. 3), o dokazování (kn. 5), výkladu práva (kn. 7), rozbor rozhodnutí v nejrůznějších případech i Quintilianovy vlastní zkušenosti a poznatky, ukazující jednoznačně, že při aplikaci práva hrály mnohdy roli faktory zcela neprávního charakteru (např. city, sympatie, řečnický talent aj.).

Četbu pramene, vyžadující dobrou orientaci v dějinách republiky a principátu i znalost římských reálií, usnadňují poznámky, slovníček odborných výrazů a rejstřík.

Svazek, zařazený do řady "Živá díla minulosti", otevírá úvodní studie Jiřího Krause, rekapitulující mj. nalezení rukopisu ve svatohavelském klášteře v Sankt Gallen, dějiny řecké a římské rétoriky a vliv Quintiliana na další rozvoj evropské kultury. Recepce Quintiliana v českých literárních dějinách se zabývá glosa Josefa Tříšky. Škoda jenom, že chybí úvaha právněhistorická.

Stanislav Balík ml.

ANTIKE ABHÄNGIGKEITSFORMEN IN DEN GRIECHISCHEN GEBIETEN OHNE POLISSTRUKTUR UND DEN RÖMISCHEN PROVINZEN, Actes du colloque sur l'esclavage. Iéna, 29 septembre - 2 octobre 1981. Hereusgegeben von H. Krei3ig und F. Kühnert, Berlin 1985, 156 stran.

Jde o sborník z mezinárodního kolokvia o otroctví v Jeně (NDR) ve dnech 29.9. - 2.10. 1981.

Obsahuje třináct příspěvků, předložených vědci z pěti zemí. Příspěvky se zabývají nejen samotným otroctvím, ale i různými institucemi s ním spojenými. Někteří z autorů zkoumají problém v širším rámci, jiní se soustřeďují na rozbor otroctví v různých větších či menších zemích a státech.

Všechny příspěvky obohacují nepochybně naše znalosti o antickém otroctví a jsou pro každého, kdo se zajímá o tuto problematiku, nepochybným přínosem.

Sborník, redigovaný H. Kreizigem (+) a F. Kühnertem, vyšel jako 25. svazek edice "Schriften zur Geschichte und Kultur der Antike", kterou vydává Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der DDR.

Stanislav Balík

M. Njammasch, Untersuchung zur Genesis der Feudalismus in Indien, Berlin 1984, 166 stran.

Práce Marlene Njammasch z Německé demokratické republiky je pokusem o řešení složité problematiky vzniku feudalismu v Indii, tedy problematiky nemálo vědecky důležité a přitažlivé nejen pro indology, ale i pro obecné i právní historiky.

Autorka je známá vědecké veřejnosti nejen ve své vlasti, ale i mimo ni řadou vědeckých článků a statí, z nichž bych uvedl kromě dizertačního autoreferátu "Zur Genesis des Feudalismus in Indien, insbesondere unter Berücksichtigung der Umwälzung in den Eigentumsverhältnissen beim Übergang zum Feudalismus und des Charakters der Grundrente in der frühfeudalen Periode vom 5. bis zum 12. Jh. u. Z." (EAZ 22, 1981), "Feudalizierungstendenzen in Nordindien und dem westlichen Dekhan im 2. bis 5. Jahrhundert u. Z." (WZs KMU, Ges. - u. Sprachw. R. 19, 1970), "Zur Entwicklung feudaler Produktionsverhältnisse in Indien vom 3. bis zum 10. Jahrhundert" (ZfG 26, 1978), "Einige Aspekte der sozialen Gliederung in den altindischen Staaten in der zweiten Hälfte des 1. Jahrtausende v. u. Z." (Jb. f. Wirtschaftsgeschichte 17, 1976), "Die Besonderheiten bei der Entwicklung des indischen Feudalismus und ihre Auswirkungen auf die Formen der Grundrente" (EAZ 18, 1977), "Kasten, Kastensystem und Feudalgesellschaft, Einige Überlegungen zur Genesis des Kastensystems in Indien" (Jb. f. Wirtschaftsgeschichte 20, 1979) aj.

V anotované práci autorka shrnuje dílčí výsledky svého bádání a snaží se podat zejména na základě rozboru epigrafických materiálů raně feudálního období od pátého do dvanáctého století n.l. ucelený výklad zvolené problematiky.

Autorka, pracující marx-leninskou metodou, se snaží odpovědět co nejúplněji na 4 základní otázky. Jsou to: a) povaha vztahů vlastnictví k půdě jako nejdůležitějšímu výrobnímu prostředku v třídní společnosti starého Východu; b) předpoklady vzniku feudálních vztahů v lůně třídní společnosti starého Východu; c) vznik feudalismu v Indii a d) vznik pozemkové renty.

V rámci jednotlivých kapitol, řešících tyto problémy, se autorky zabývá podrobně i řadou dílčích otázek, jako např. státním monopolem, státní půdou, královskou půdou, imunitami, privilegií atd.

Důkladná, bohatě dokumentovaná práce, cenná jak pro indology, tak pro historiky a právní historiky, je doplněna rozsáhlou bibliografií a seznamem zkratk.

Monografie vyšla jako 17. svazek edice "Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients", kterou vydává Zentralinstitut für alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der DDR.

Stanislav Balík

D.J. Geanakoplos, Byzantium. Church, Society and Civilization Seen through Contemporary Eyes, Chicago-London 1984, 485 stran.

Kniha profesora dějin Byzance, italské renezanace a pravoslavné církve na Yaleově universitě D.J. Geanakoplose je rozsáhlým výběrem pramenů k dějinám Byzance.

Autor, známý řadou prací, z nichž bych uvedl alespoň "Emperor Michael Paleologus and the West", "Greek Scholars in Venice" a "Interaction of the Sibling Byzantine and Western Cultures in the Middle Ages and Italian Renaissance", rozčlenil výňatky z pramenů do šesti oddílů, pojednávajících o univerzální říši, o obraně říše, o církvi, o sociálním a ekonomickém životě, o Byzanci a okolním světě a o byzantské kultuře. Značná část z celkového počtu úryvků jsou prameny právnícké (např. Theodosiánova kodexu, z justiniánské kodifikace atd.).

Každému výňatku předchází krátký úvod a bibliografické údaje.

Imposantní soubor více než 330 pramenů je doplněn nástinem byzantských dějin, ilustracemi, mapami, textovými přílohami a rejstříkem.

Kniha je nepochybně cenným přínosem nejen pro byzantology, ale i pro historiky a právní historiky.

Knihu vydalo nakladatelství "The University of Chicago Press".

Stanislav Balík

F. WINKELMANN, Byzantinische Rang - und Amterstruktur im 8. und 9. Jahrhundert. Faktoren und Tendenzen ihrer Entwicklung, Berlin 1985, 152 stran.

Práce F. Winkelmann, zabývající se byzantskou hodností a úřední či, jinak řečeno, správní organizací v Byzanci VIII. - IX. století, vznikala v souvislosti s přípravou "Prosopographiae Byzantinae Profanae saec. VIII/IX".

První kapitola knihy je věnována rozboru Philothetova spisu "Kleterologion" z r. 899 a spisu, nazývaného běžně podle prvního vydavatele "Taktikon Uspenskij", z let 842-843. Jde o prameny, které obsahovaly kromě seznamu titulů a hodností i popis ceremoniálu u císařského dvora. Druhá kapitola je věnována vzájemným vztahům a pravomoci úředníků, třetí kapitola se zabývá významem funkcí v provinční a vojenské správě Byzance v VIII. - IX. století.

Autor, opírající se o hlubokou znalost sfragistického materiálu, porovnávaného s oběma výše uvedenými spisy z IX. století, podává ve své práci výstižný obraz změn, k nimž došlo v Byzanci během VIII. - IX. století.

Práce, na niž má navazovat připravovaná studie o státu a vládnoucí třídě v Byzanci, je nepochybně cenným přínosem k poznání problematiky byzantských dějin státu a práva, u nás neprávem opomíjené.

Stanislav Balík

Z.G. Lapina, Učenijs ob upravlenii gosudarstvom v srednevekovom Kitaje. Moskva, Nauka 1985, 383 str. Resumé angl., franc.

Prvním překladem traktátu "Plán obohacení státu, zesílení armády a uspokojení lidu" od čínského myslitele Li Kou (1009 až 1059) do světového jazyka, provázeným komentářem a fundovaným rozbořem, navázala Zinaida Grigorjevna Lapina na své četné studie z dějin politických a právních učení v Číně v 11. století.

Autor pramene žil v době vlády dynastie Sung. Spis sepsal v r. 1039 po příchodu do hlavního města Kchaj-fengu jako obligatorní podklad ke konání zkoušky předepsané pro státní úředníky. Po neúspěchu, zaviněném podle současníků prý spíše nedostačujícím původem, založil akademii, na níž působil v podstatě v ústraní až do smrti v r. 1059. K jeho žákům a následovatelům bývají počítáni i významní představitelé reformního hnutí 11. století včetně např. pozdějšího prvního ministra Wang An-s'. Přes svůj význam v době svého vzniku, zapadlo záhy jeho dílo až do našeho století v zapomnutí.

Kniha objasňuje vazby ekonomiky, politiky a práva ve státním mechanismu středověké Číny na základě bohaté heuristiky a znalosti literatury (výběrová bibliografie na str. 336-350). Problémy přepisu osobních a místních jmen usnadňují dvojazyčné rejstříky osobní a místní i anglické a francouzské resumé.

Stanislav Balík ml.

Svod zakonov "Tajchorjo" 702-718 gg. XVI-XXX zakony. Vstupiteľnaja stat'ja, perevod s drevnějaponskogo i kommentarij K.A. Popova, Moskva 1985, 265 stran.

Anotovanou knihou se dostává čtenářům, znalým ruského jazyka, překlad jedné z nejstarších japonských právních památek, zákoníku Taihorjo z počátku VIII. století.

Podle japonské tradice došlo už v VII. století, v době formování japonského raněfeudálního státu, k vydání řady zákonů, které měly nahradit obyčejové právo. Kromě těchto zákonů došlo prý v letech 668 a 682 n.l. k vydání dvou zákoníků, které se však nedochovaly a o kterých víme jen ze spisů pozdějších historiků.

Prokazatelně existujícím a s jistými modifikacemi až do r. 1868 používaným zákoníkem zahrnujícím zákony ze VII. století, byl zákoník, nazývaný překladatelem K.A. Popovem "Svod zakonov Tajcho" (Zákoník Taiho), protože obsahoval jak zákony z oblasti práva občanského (Taihorjo) v nejširším slova smyslu, tak zákony z oblasti práva trestního (Taihoritsu). Na rozdíl od jiných soudobých literárních památek, jako byly "Koči-hi" z r. 712 nebo "Nihongi" z r. 720, jde v případě zákoníku Taihorjo o právnícký pramen. I když se originál zákoníku nedochoval, znění téměř všech zákonů o právu občanském z pozdějšího právníckého spisu, pocházejícího z r. 833. Trestní zákony, které se dochovaly jen v úryvcích, byly rekonstruovány na základě čínského trestního práva, které nepochybně japonské trestní právo ovlivňovalo.

K překladu je kromě rozsáhlého komentáře připojena bibliografie a terminologický slovník, zahrnující japonské znaky, jejich ruskou transkripci a překlad.

Ve svém celku je kniha nesporným přínosem nejen pro japanisty, ale i pro každého zájemce o dějiny státu a práva jedné z nejvýznamnějších asijských zemí.

Knihu vydalo nakladatelství "Nauka" v Moskvě.

Stanislav Balík

Saksonojskoje zercalo. Pamjatnik, kommentarij, issledovanija. Otvetstvennyj redaktor V.M. Koreckij, Moskva 1985, 271 stran.

Knihla obsahuje překlad jedné z největších a nejvýznamnějších právních památek středověké Evropy.

Překlad je výsledkem dlouholetého úsilí řady sovětských vědců kteří ho připravovali, a v té či oné míře se podíleli na jeho publikaci. V této souvislosti je třeba připomenout především zesnulého leningradského právního historika prof. L.I. Dembo (1890-1957), který na přelomu 40. a 50. let přeložil obě části Saského zrcadla, a to jak Zemské právo, tak Lenní právo a napsal z větší části komentář k nim a připravil i studii "Saské zrcadlo - vynikající památka německého práva". I když smrt znemožnila L.I. Dembovi plně dokončit započatou práci, stal se jeho rukopis hlavní součástí anotované publikace. Avšak ještě dříve byla část textu Saského zrcadla uveřejněna v chrestomatiích V.M. Koreckého (Chrestomatija pamjatnikov feodal'nogo gosudarstva i prava stran Jevropy, 1961) a Z.M. Černilovského (Chrestomatija po istorii gosudarstva i prava zarubežnych stran, 1973 a 1984). Jak už jsem řekl, stal se rukopis jádrem anotované publikace. K němu byla připojena ještě studie, kterou autoři G.A. Akseněnko a V.A. Kikoť nazvali "Saské zrcadlo" a jeho autor ve světle nových výzkumů".

Anotovaná práce je prozatím posledním edičním činem sovětských vědců, kteří se ujali pozůstalosti L.I. Demba. Vykonali vydáním "Saského zrcadla" nepochybně záslužnou práci.

Knihu vydalo (nákladem 5.000 výtisků!) nakladatelství "Nauka" v Moskvě.

Stanislav Balík

Hubert Drüppel, Iudex civitatis. Zur Stellung des Richters in der hoch-und spätmittelalterlichen Stadt deutschen Rechts (= Forschungen zur deutschen Rechtsgeschichte hg. von Sten Gagnér und Hermann Krause Bd. 12).

Köln - Wien 1981, Böhlau Verlag, XLIII + 463 S.

Při jednom z posledních rozhovorů s akademikem Vaněčkem jsem byl dotázán, zda bych měl pro PHS nějaký referát. Poněkud v rozpacích jsem zmínil Drüppelovu knihu a došel živého souhlasu. Následující řádky jsou tak do jisté míry otázkou piety, doufám však, že upozornují v našem prostředí na knihu, která přes datum svého vnočení si činí nárok na aktuální pozornost i našich odborníků: historiků práva, měst, správy vůbec a v neposlední

řadě i archivářů. Neboť instituce městského rychtáře ve středověku je svým způsobem klíčovou, i když pro každé město jinak, pro celé vnitřní městské dějiny. Je přitom pochopitelné, že k Drüppelově knize přistoupí jinak právník a jinak historik, platí ovšem, že oba v ní najdou bohaté poučení, i když zdaleka ne vždy plné uspokojení. Upozorňuji proto už předem, že kritický pohled historikův ve mně nutně převáží, i když nesporná je píle a systematickост autorova.

Protože šíře Drüppelova záběru je doslova obrovská, lze pochopit, když už úvodem konstatuje, že mohl vycházet toliko z vydaných pramenů a literatury. To se takřka rozumí už samo sebou, protože netištěný materiál by bylo možno respektovat pouze v tématicky či spíše ještě teritoriálně, nebo jinak přesněji lokálně omezeným programem. I tak je seznam edic listin, právních knih a dalších impozantní (přes 12 stran petitu) a totéž platí i o literatuře. Nutně tam přicházejí i naše vydané právní knihy, zejména brněnské, pražské a jihlavské. Hůře je tomu ovšem s literaturou o českomoravském regionu, kde se postrádá i leccos podstatného i z prací psaných německy, o dílech českých ani nemluvě. Více ovšem vadí, že při užívání pramenných dokladů není vždy zachována dostatečná míra kritičnosti, jak ukázal ve svém stručném referátu už A. Patschovsky.¹

Jak už bylo naznačeno, je Drüppelův postup ryze juristický a formálně systematický. Práce je tak rozdělena do následujících pěti oddílů, z nichž první je věnován pojmu a funkci městského rychtáře (s. 3-48), druhá "kádrovým" předpokladům k zastávání tohoto úřadu (s. 49-162), třetí způsobům obsazování úřadů (s. 163-245), čtvrtý jeho povinnostem a právům (s. 251-394) a pátý trestnímu právu s úřadem spojeným (s. 397-430).

Každý oddíl se dále opět zevrubně diferencuje, takže lze bez nadsázky říci, že autor nevynechal žádný, ani vedlejší aspekt související s funkcí tohoto úřadu a výběrem osoby, bez povšimnutí. Pro všechny tyto otázky snesl neobyčejně velké množství materiálu, často mozaikovitým způsobem a to z různých teritorií i časových vrstev, včetně i jednotlivin, které se obecnému úzu vymykají (a jež ho ovšem nepochybně potvrzují), takže čtenář doslova stojí před impozantní budovou, do níž, jak se na první pohled zdá, nevedou dveře. Pochopitelně jde o nadsazený obrat; chci tím ale zdůraznit, že historicky rozhodující hledisko vývoje tu není nikde ani naznačeno, resp. že autor se ho vědomě zříká. To je ovšem z hlediska bezprostřední historické použitelnosti jeho knihy velká škoda, nicméně prostřednictvím společného jmenného a věcného rejstříku se v bohatství látky posléze orientovat lze. Když už tedy přijmeme autorův systematizující postup, je to jediná cesta, jak z knihy využít to, co opravdu přináší. Nemůžeme se ale zbavit obavy, že přece jen bylo v jeho možnostech více přihlédnout k jednotlivým okruhům městských práv a nepodlehnout více méně ovšem pochopitelné lítosti, nevyužít veškerého bohatství nashromážděné látky.

Jen v jednom případě, ačkoliv úzkostlivé systemizování autora to téměř vylučuje, jsme o poučení zcela ochuzeni. Je až s podivem, že ani v oddílu čtvrtém, kde se hovoří o povinnostech a právech rychtáře, není ani zmínky (a také v rejstříku jsem příslušná hesla marně hledal) o úřední agendě rychtářově, tj. o jeho úředních knihách či listinách. Vždyť i pečeť rychtáře je traktována toliko v oddílu třetím a to pouze jako jeden z odznaků příslušného úřadu.

Nemá smysl upozorňovat na jednotlivosti, ani v tom, ani v onom smyslu. To by bylo možné učinit jen v rámci daleko šířeji koncipované recenze. Platí ovšem plně, že se i našemu badateli v městské problematice vyplatí, vezme-li Drüppelovu knihu do rukou.

Lépe si bude moci uvědomit případná specifika své látky a stejně lépe bude moci připravit stavební materiál pro obecnou genetickou historii tohoto úřadu.²

Ivan Hlaváček

Poznámky

- 1 Srv. Deutsches Archiv f. Erforschung des Mittelalters 40, 1984, s. 328n.
- 2 Srv. ostatně v díle Deutsche Verwaltungsgeschichte 1, o němž je referát v tomto svazku, kde však, žel, partie týkající se měst jsou zpracovány velmi macešsky.

Bauern und Bürgerliche Revolution, Herausgegeben von Manfred Kossok und Werner Loch, Berlin 1985, 336 stran.

Jde o sborník statí, věnovaných postavení rolnictva v buržoazních revolucích a jeho vztahu k nim.

Na zpracování této závažné historické problematiky se podílelo 27 autorů z 9 zemí (18 z NDR, 1 z ČSSR, 1 z Francie, 1 z Maďarska, 1 z Rumunska, 1 z Portugalska, 1 z SSSR, 1 ze Španělska a 1 z USA).

Příspěvky, následující po předmluvě prof. M. Kossoka, byly rozděleny do čtyř okruhů otázek. Byly to:

- 1) metodologické a historiografické aspekty,
- 2) boj rolnictva a revoluční změna feudálního pořádku,
- 3) rolnictvo a rolnická hnutí v rozvinuté buržoazní společnosti
- 4) agrární otázka a rolnická hnutí za přechodu k imperialismu.

Sborník, doplněný rejstříky a seznamem autorů, je nepochybně zdařilým celkem který ocení každý, kdo se zabývá hlouběji problematikou rolnictva a jeho postavení za feudalismu a za kapitalismu, jmenovitě za buržoazních revolucí.

Sborník vyšel v edici "Studien zur Revolutionsgeschichte", vydávané Akademií věd Německé demokratické republiky.

Stanislav Balík

Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I. (373 str.) - II. (531 str.), Praha 1985, vydal Jaroslav Pánek.

Na základě hlubokých pramenných studií vydává historik Jaroslav Pánek, výtečný znalec doby předbělohorské, rozsáhlé dílo Březanovo a zpřístupňuje je tak modernímu čtenáři. Monumentální obraz posledních dvou jihočeských velmožů - Viléma a Petra Voka z Rožmberka je tu podán na úrovni současné historické vědy a vychází z jejich nejnovějších

výsledků. Rozsáhlý vysvětlující poznámkový aparát na jednotlivých stranách, zasvěcený výklad (str. 642-659) o historii rodu, bibliografie Václava Březana a rozbor jeho díla (str. 662-671), kritika dosavadních edic jeho spisů (str. 671-677), to vše činí z edice vsutku živou historickou literaturu. Pánkova ediční pečlivost a pozornost k čtenáři nalezla svůj výraz i v genealogické tabulce (str. 678-681) a v ukázkách erbů na str. 682-685.

Mimořádný význam pak mají editorovy chronologicky seřazené "Poznámky k Březanovu životu Viléma (str. 686-708) a Petra Voka (str. 709-728) z Rožmberka", které jsou nejen shrnutím dosavadní literatury, ale přinášejí i hluboký rozbor řady závažných otázek českého stavovství v 16. století. Kniha obsahuje dále výběr použitých pramenů a literatury, slovníček některých termínů (str. 743-766), seznam vyobrazení a map, seznam zkratk, rejstřík osob a zeměpisných názvů.

Pánkova edice má však nepochybně značný význam i pro právní historii stavovského období a dává jí v obou dílech celou řadu podnětů: připomeňme tu známý spor o místo rožmberského vladaře na zemském soudu s pány z Plavna (str. 83 a n.), který se úzce dotýká struktury většího zemského soudu a jeho místa v politickém životě stavovské společnosti, četné ukázky soudní jurisdikce rožmberské, zvláště ve vztahu k církevním osobám, k výkonu městské jurisdikce poddanskými městy, o výkonu, způsobech a formách trestu odnětí svobody, o složitých otázkách dlužnických a úvěrových, zvláště v souvislosti se stoupající zadlužeností Petra Voka (výklad editora o zatýkacích listech - str. 711 k r. 1575 by ovšem potřeboval doplnit a upřesnit), doklady o uplatňování svémoci vůči příslušníkům rodiny, zvláště manželky, o vztazích poddanských, o organizovaných spiknutích rybníkářů apod.

Jak je zřejmé, bude Pánkova edice Březanových životů nejen poutavou četbou českého humanistického historika a kronikáře, ale i podnětem ke zvýšenému zájmu o problematiku, která, zvláště na úrovni vrchnostenské jurisdikce zůstávala - až na literaturu regionální - stranou pozornosti právně-historické vědy. Také za to patří editorovi zvláštní uznání.

Karel Malý

Z. Zdrójdowski, Zarys dziejów prawa chelmskiego (1233-1862). Studium na siedemsetpiecdziesięciolecie wydania przywileju chelmskiego oraz lokacjij miast Chelмна i Torunia. Torun 1983. 96 s.

Studie z pera prof. dr. Zbigniewa Zdrójkowského napsaná k 750. výročí vydání privilegia pro Chelмно a Toruň z r. 1233, jež se stalo výchozím ustanovením tzv. Chelmského práva (*Ius culmense*, *cölmisch Recht*), je přehledem dějin státu a právních pramenů na rozsáhlém území středověkých Prus.

Po úvodní části následuje výklad o vzniku křižáckého státu a okolnostech vydání listiny z r. 1233. Rozboru této památky, dochované ve dvou spisech z let 1233 a 1257 ve Vojkovském státním archivu v Toruni a Tajném státním archivu v Berlíně-Dahlemu, je věnována třetí kapitole. Autor řeší mj. otázku doby vzniku městské rady v Chelmně a vlivu magdeburského, lübeckého a vlámského práva na právo chelmské.

Perioda od 2. poloviny 14. století do r. 1466 je charakterisována jako období vzrůstu moci polsko-litevské unie na úkor řádu. Výsledkem válek byl tzv. druhý toruňský mír z r. 1466, jímž došlo k rozdělení Prus na tzv. Královské a Křižácké. Privilegiem Kazimíra Jagellonského z r. 1476 se chelmské právo stalo obecně platným v celých Královských Prusech s výjimkou Varmie.

V 16. století probíhaly kodifikační pokusy, jejichž výsledkem byly čtyři soubory práva, tzv. revize lidzbarská (*Jus Culmense correctum*, Heilsberger Kulm, Ermlandischer Kulm) z r. 1566, revize novoměstská (*Jus Culmense emendatum*, *Jus Culmense Polonicum*, Neumarkter Kulm) z r. 1580, revize toruňská (*Jus Culmense revisum*, Thorner Kulm, později Danziger Kulm) z r. 1594 a Korektura Pruska (*Jus terrestre Nobilitatis Prussiae Regalis*) z r. 1598.

Vzhledem k tomu, že polské zemské právo nebylo kodifikováno, byla tamní praxe ovlivněna i psaným chelmským právem. Výklad o pramenech je doveden až do r. 1862.

Anotovaná práce, jež je první z řady monografií, vydávaných Právněhistorickým institutem University Mikuláše Koperníka v Toruni k dějinám chelmského práva, přináší mj. též informace o zpracování této problematiky od 17. století do současnosti.

Stanislav Balík ml.

B. Šindelář, Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. až 17. století. Praha, Svoboda 1986. 256 str.

Anotovaná práce brněnského profesora Bedřicha Šindeláře je fundovaným zpracováním tématu, ponechávaného např. západoevropskou historiografií na periferii zájmu. Autor navázal na své předchozí časopisecké příspěvky k dané problematice (srv. bibliografii na str. 253).

Hon na čarodějnice patřil k projevům spojeným s koncem feudalismu. Probíhal s různou intenzitou v 16.-17. století ve většině západoevropských a středoevropských zemí. Snaha vládnoucí třídy feudálů zachovat stávající režim i za cenu násilí a strachu se nevyhnula státům katolickým stejně jako protestantským. Ideologickou oporu nalézali inkvizitoři nejenom ve spisech scholastiků, ale mnohdy i v dílech pokrokových osobností, jako byl např. francouzský právní teoretik Jean Bodin (1530-1596). V procesech proti čarodějnicím a čarodějům bylo odsouzeno kolem jednoho milionu osob za použití nejkrutějších institutů trestního práva procesního, např. tortury a ordálů.

Kniha seznamuje čtenáře s bulou papeže Inocence VIII. "Summis desiderantes affectibus" z r. 1484, která se spolu s o dva roky mladším spisem německých dominikánů Jakuba Sprengera a Jindřicha Institorise "Kladivo na čarodějnice" (*Malleus maleficarum*) stala myšlenkovým východiskem honu na čarodějnice, a uvádí jeho známé i méně známé zastánce a odpůrce včetně informací o jejich dílech a názorech.

Po obecném úvodu následují kapitoly o čarodějnictví v jednotlivých zemích. Nad rámec podtitulu monografie jsou zmíněny i severoamerické osady zejména puritánský Massachusetts. Vylíčení průběhu některých neslavně proslulých procesů je zajímavé pro historika a právního historika, ale často i pro psychologa, psychiatra a sociologa.

Přestože větší pozornost je samozřejmě věnována aplikaci práva, nechybějí ani některé podnětné úvahy obecnějšího rázu, např. o tom, že v rámci feudálního právního partikularismu hrály zachované starší akusační formy řízení kladnou roli z hlediska dosažení materiální pravdy jak při procesech s čarodějnicemi, tak i v jiných oblastech hrdelního práva.

Kniha, napsaná čtivou formou bude uvítána nepochybně i čtenáři-neprávníky. Text doplňují bohaté poznámky, bibliografie a v neposlední řadě zdařilé ilustrace Zdeňka Mézla.

Stanislav Balík ml.

**G. May, Luxembourg, Mémorial de l'histoire. Luxembourg, RTL - Edition 1983.
140 str.**

Publikace, připomínající naše "Archivy ČSR" (Praha 1974), obsahuje 60 fotografických reprodukcí významných dokumentů z dějin Lucemburska, počínaje darovací listinou Godoina a jeho syna Helmericha pro klášter v Echternachu z r. 762 a konče prameny z doby po II. světové válce. Soubor byl pořízen z archivních fondů v Lucembursku (Archives de l'Etat, Archives de la Section Historique de l'Institut grand-ducal, Archives de Ministère des Affaires Etrangères apod.) a v dalších západoevropských zemích. Čtenář se tak může seznámit s důležitými mezníky dějin státu a práva, v úvodní studii Paula Spanga též s dějinami lucemburského archivnictví ve vztahu k popularisaci historie. Nechybí ani výběrová bibliografie k lucemburským dějinám. Je sice zajímavé, že v zemi, s níž jsme měli společné panovníky, opomenuli v titulatuře Karla IV. a Václava IV. připojit, že byli českými králi, jinak však má kniha dobrou úroveň a reprezentativní charakter.

Stanislav Balík ml.

H.P. Zierholz, Arbeitschaft und Recht in Brandenburg - Preußen 1648-1800, Weimar 1985, 126 stran.

Kniha právního historika z Německé demokratické republiky Heinze Petera Zierholze "Dělnictvo a právo v Braniborsku - Prusku 1648-1800" se zabývá problematikou, v nedávné i současné době po zásluze zpracovávanou, jak o tom svědčí např. mezinárodní konference "K vývoji právního postavení dělnické třídy za kapitalismu" (Praha, 24.-27. května 1982) a sborník příspěvků z této konference (red. K. Malý, Praha 1984).

Autor anotované knihy, pracující marxistickou metodou, se ve své práci zaměřil na dva základní okruhy problémů, a to jednak na právní postavení dělnictva a zacházení s ním, jednak na trestněprávní postavení dělnictva a zacházení s ním.

V rámci těchto základních okruhů se zabývá řadou institucí, jako byly např. pracovní smlouvy, učební smlouvy, dětská práce, podnikatelovo právo dozoru a jurisdikce, nezaměstnanost, kriminalita dělníků v kapitalistických podnicích atd.

V závěru práce rozebírá i některé trestní případy.

Pozoruhodná, bohatě dokumentovaná kniha je doplněna přílohami a bibliografií.

Stanislav Balík

Studie Josefa Tlapáka, K otázce původu, vzniku, rozšíření a likvidace nezákupní držby poddanské půdy v "někdejším uhersko-hradištském" a "někdejším brněnském kraji", uveřejněné ve sborníku "Vědecké práce Zemědělského muzea", roč. 17/1977, 18/1978, 20/1980, 22/1982, 23/1983

Již řadu let objevují se v odborném tisku nenápadné, obsahově hutné a podnětné studie Josefa Tlapáka, které mají jedno společné: dotýkají se závažných otázek dějin venkovského lidu za feudalismu, zejména jeho vztahů k půdě; že jde o rozdíl mezi zakoupenou a nezakoupenou držbou, není třeba dodávat, spíše lze zdůraznit, že v popředí jejich pozornosti je původ tohoto naposledy jmenovaného jevu. To, co Tlapák zatím publikoval, by stačilo na pěknou knihu. Autor však touto cestou nešel. Má to jistě řadu nevýhod, vždy znovu je nutno opakovat základní východiska a teze. Má to však jednu zásadní výhodu: hlavní závěry (bylo o nich v PHS již referováno v r. 1974), ke kterým autor dospívá, nabývají jasné přesvědčivosti, nemluvě o tom, že jsou získány vskutku komplexním výzkumem pramenů. Navíc, i když chronologicky vycházejí především ze závěrečné etapy vývoje feudalismu, vztahují se k našim agrárním dějinám (a ovšem nejen k nim) jako celku. Veškeré další bádání se k nim bude vždy vracet a z nich vycházet.

Valentin Urfus

Tři příspěvky k dějinám Velké francouzské buržoazní revoluce:

J. Godechot, En Languedoc et Gascogne au XVIIIe siècle: les paysans et les femmes contre les pouvoirs. In: Mouvements populaires et conscience sociale. Colloque de l'Université PARIS VII - C.N.R.S., Paris 24-26 mai 1984. Ed. Maloine S.A., Paris 1985, pp. 283-289.

J. Godechot, Pamphlets en occitan à Toulouse en 1789. In: La gestion linguistique au Sud au moment de la Révolution Française, II. LENGAS, Revue de sociolinguistique 18, 1985, pp. 253-285.

J. Godechot, L'expansion révolutionnaire en Europe et en Amérique. In: LA PENSÉE, 244 (Mars-Avril) 1985, pp. 79-91.

Autorem všech tří příspěvků je emeritní profesor Université de Toulouse-Le Mirail J. Godechot, známý řadou prací, z nichž bych uvedl alespoň dvousvazkové dílo "Les

commissaires aux armées sous le Directoire" (1937, 1941), "Fragments des Mémoires de C.A. Alexandre, sur mission aux armées du Nord et de Sambre-et- Meuse" (1941), "Histoire de l'Atlantique" (1947), "Mémoires inédits de E.L.H. Dejoly, sur la journée du 10 août 1792" (1947), "Les Institutions de la France sous la Révolution et l'Empire" (1951, 1968), "La Grande Nation" (1956, 1983), "La Contre-Révolution" (1961), "Les Révolutions (1770-1799)" (1963, 1965), "La pensée révolutionnaire en France et in Europe" (1964), "La prise de la Bastille" (1965), "L'Europe et l'Amérique à l'époque napoléonienne (1800-1815)" (1967), "Napoléon" (1969), "Les constitutions de la France depuis 1789" (1970) aj.

Všechny anotované příspěvky se zabývají v té či oné míře problematikou Velké francouzské buržoazní revoluce.

První z nich se soustřeďuje na projevy oposice a odporu vůči ústředním či místním orgánům státní moci se strany rolníků a žen. Zabývá se činností "republikánů", jak byli označováni příslušníci oposice, na languedockém venkově kolem r. 1770, protifeudálním bojem zejména v Buzet-sur-Tarn r. 1768, neodvážným desátků v Gascogni od r. 1777 a konečně protestem žen proti jejich postavení v r. 1789. Přesvědčivým rozbořem všech těchto jevů autor ukazuje, že - přes relativní klid v Languedocu a Gascogni během XVIII. století - odpor vůči orgánům státní moci zůstává i nadále živý.

V dalším příspěvku prof. Godechot rozebírá 4 provensálsky psané pamflety, které se objevily v Toulouse r. 1789. Byly to "Stížnosti Michela Bourrela", "Dialog" mezi Bourrelem a zahradníkem Labertatem (šlo o fiktivní osobu, protože Labertat = La Vérité = Pravda), stížnosti toulouských žen a konečně stížnosti toulouských služek. Autor ukazuje přesvědčivě, že pamflety byly psány provensálsky proto, aby jim prostí lidé rozuměli, a ukazuje, že pamflety vycházely z reality.

Třetí příspěvek, věnovaný šíření revoluce v Evropě a v Americe, je shrnutím podstatných myšlenek a závěrů, obsažených v novém vydání autorovy knihy "La Grande Nation" z r. 1983. Článek, uveřejněný v marxistické revue "La Pensée", obsahuje řadu dílčích statí, věnovaných otázkám šíření revolučních myšlenek v Evropě, ideologické expanse Velké francouzské buržoazní revoluce v letech 1789-1793, revoluční vlny v Anglii, ve střední Evropě a Latinské Americe. Dále se autor zabývá revoluční válkou a expanzí Francie. Na tuto stat' navazuje výklad o revoluci a vytvoření Batávské republiky v Nizozemí, o revoluci v Itálii a ve Švýcarsku, o situaci v Porýní a konečně o revoluční krizi ve východním Středomoří.

Zbývá jen dodat, že všechny příspěvky, zejména pak poslední, jsou cenným přínosem pro každého, kdo se zabývá revolučním hnutím ve Francii, případně v širším evropském či světovém kontextu.

Stanislav Balík

Die Französische Julirevolution von 1830 und Europa. Herausgegeben von Manfred Kossok und Werner Loch, Berlin 1985, 293 stran.

Jde o sborník prací, věnovaných červencové revoluci 1830 ve Francii a jejímu vlivu v Evropě.

Na zpracování nelehké problematiky této revoluce, označované jistě právem za první "revoluci kapitalismu pro kapitalismus" se podílelo 18 autorů z 8 zemí (11 z NDR, 1 z Belgie, 1 z Francie, 1 z Polska, 2 z SSSR, 1 ze Španělska, 1 z Velké Británie).

Příspěvky, následující po úvodní stati prof. Manfreda Kossoka "1830 jako událost a úkol", jsou seřazeny do čtyř částí. Jsou to oddíly, věnované vlivu červencové revoluce v západní Evropě (Anglie, Belgie, Itálie, Španělsko), v Německu (do této partie je zahrnuto kromě Pruska, Saska a vévodství Brunšviku i Rakousko) a ve východní Evropě (Polsko a Rusko).

Zdařilý sborník je doplněn výběrovou bibliografií a seznamem autorů. Orientaci ve sborníku usnadňují i tituly a obsah v 5 jazycích (němčina, angličtina, francouzština, ruština a španělština).

Sborník vyšel jako VII. svazek edice "Studien zur Revolutionsgeschichte", vydávané Akademií věd Německé demokratické republiky.

Stanislav Balík

A.A. Mišin - V.A. Vlasichin, Konstitucija SŠA. Politiko-pravovoj kommentarij, Moskva 1985, 336 stran.

Autory anotované monografie jsou doktor právních věd A.A. Mišin a kandidát právních věd V.A. Vlasichin.

Ve své knize podávají nejen politický a právní, ale i historický, či lépe, právněhistorický rozbor ústavy Spojených států amerických z r. 1787 a doplňovacích článků, vydaných po r. 1787 (připomínám, že původní text ústavy měl 7 článků, k nimž přibýlo od vydání ústavy do dnešní doby ještě 26 doplňovacích článků).

Autoři se ve své práci, již v padesátých letech předcházela "Konstitucija SŠA. Tolkovanie i primenenije v epochu imperializma" (1959) od G.G. Boičenkové, zabývají i řadou takových závažných otázek, jako jsou vznik a vývoj americké ústavy, rozpory mezi ústavou a skutečnou, reálnou politickou praxí v USA, problémem porušování základních lidských a občanských práv.

Knihu, jejíž vydání přivítá nepochybně široký okruh čtenářů nejen v SSSR, ale i jinde, vydalo nakladatelství "Meždunarodnyje otnošenija" v Moskvě.

Stanislav Balík

Gesellschaftstheorie und Geschichtswissenschaft, Herausgegeben von Wolfgang Küttler, Berlin 1985, 398 stran.

Jde o sborník, zabývající se teoretickými otázkami historické vědy.

Sestává se z rozsáhlého úvodu W. Küttlera a devíti příspěvků, soustředujících se v daném rámci na závažná témata obecnější povahy, jako jsou "Funkce teorie v marxisticko-leninské historické vědě" (W. Küttler), "Společenské hnací síly v dějinách" (R. Barthel), "K metodologii historického výkladu" (W. Wächter), "Historickovědní výklady, otázky výkladu a marxistická teorie historického formování společnosti" (H.P. Jaeck) aj. Některé z příspěvků se zabývají specifickými otázkami, jako je např. koncepce historického poznání u Maxe Webera, Wehlersův výklad dějin a výklad společnosti a dějin u W. Sombarta.

Sborník je nepochybně cenným přínosem pro každého, kdo se zajímá hlouběji o teoretické a metodologické otázky historické a historickoprávní vědy.

Stanislav Balík

H.R. Loyon, The Governance of Anglo-Saxon England 500-1087, Stanford 1984, 222 stran.

Monografie H.R. Loyona "Vláda anglosaské Anglie 500-1087" je první ze tří monografií, věnovaných otázce vlády nebo jinak řečeno dějinám státního zřízení ve středověké Anglii. (Následovat mají ještě práce W.L. Warrena "The Governance of Early Medieval England 1087-1272" a A.L. Browna "The Governance of Late Medieval England 1272-1461").

Autor, známý řadou pozoruhodných prací a vědeckých článků, z nichž bych uvedl alespoň "Anglo-Saxon England and the Norman Conquest" (1962), "The Norman Conquest" (poslední, třetí vydání r. 1983, první r. 1965), "Alfred the Great" (1967), "A Wulfstan Manuscript" (1971), "The Vikings in Britain" (1977), "Gesiths and Thegns in England from the Seventh to the Tenth Century" (EHR 70, 1955) aj., rozvrhl svůj výklad do tří částí, odpovídajících vývojovým etapám státu u Anglosasů.

Část první je věnována anglosaským královstvím od r. 500 do konce vlády Alfreda Velikého (871-899), druhá pozdním anglosaským královstvím v letech 899-1066, třetí počátečnímu období normanské vlády.

Výklad v první části se soustřeďuje na královskou moc a na společenské a státní zřízení. Ve druhé části, zachycující rozvinutou anglosaskou společnost, se výklad zaměřuje na královskou moc, na ústřední moc a místní správu. Ve třetí části práce autor ukazuje normanskou vládu a její upevnění v prvních dvou desetiletích po dobytí Anglie Vilémem Dobyvatelem.

Promyšlené a logické obsahové uspořádání prvních dvou částí poskytuje čtenáři přehledný obraz společenského a státního zřízení u Anglosasů a současně ukazuje, které instituce měly trvalý charakter a které naopak během vývoje vymizely.

Dobře dokumentovaný výklad uvítá každý čtenář, který se blíže zajímá o dějiny státu a práva u Anglosasů. Je doplněn bohatou bibliografií, rejstříkem, mapovou přílohou a seznamem zkratk.

Stanislav Balík

Miroslav Krbec - Zdeněk Šimeček, Vzájemná korespondence J. Dobrovského a J. v. Hormayra, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Philologica III, 1985, Český jazyk a literatura 5, 103-273

Právní historik, který by volil jen podle názvu, by patrně hned nesáhl po práci, jíž se týká následující anotace. A přece zájem o ní je více než oprávněný z hlediska toho, co sledují dějiny státu a práva. Osobnosti, které svou činností předznamenalou celou epochu kulturního či myšlenkového vývoje, není snadné zařadit, zvláště jde-li o konkrétní souvislost přesahující vlastní těžiště jejich působení. Platí to i o Dobrovském a jeho politických názorech a představách. Celým svým dílem náleží k těm, kdož zdůvodňovali existenci novodobého českého národa jeho příslušností do velké rodiny slovanských národů. Převéďme-li tyto hodnoty do oblasti politického myšlení, je nepochybně předchůdcem pozdějšího austroslavismu a přirozenoprávní politické argumentace. Nelze však také pominout úzký vztah Dobrovského ke kruhům české šlechty. Spolu s tím pak přirozeně vyvstává otázka jeho poměru k názorovému světu šlechty, který byl opřen o feudální stavovství a teritoriální patriotismus. Zejména na sklonku života Dobrovského lze předpokládat jistý vliv těchto idejí na něj a jeho snahu se s nimi vyrovnat. Že jde o živou tematiku, ukázal nedávny "Sborník k 150. výročí úmrtí J. Dobrovského", který v r. 1980 vydala filozofická fakulta Univerzity J.Ev. Purkyně v Brně, zvláště pak v něm publikovaná studie Rich. Pražáka K světonázorovému profilu J. Dobrovského. I přítomná práce se k ní hlásí a její přínos jistě nelze podceňovat.

Valentin Urfus

Helmut Slapnicka, Probleme der Gesetzgebungstechnik in der Tschechoslowakei. In: Sowjetsystem und Ostrecht. Festschrift für Boris Meissner zum 70. Geburtstag. Duncker und Humblot. Berlin 1985, s. 379-404.

Z pozície rakúskeho právneho historika hodnotí autor, profesor univerzity v Linzi, základné črty organizácie tvorby právnych noriem v Československu, najmä v období po federalizácii. S dôrazom vyzdvihuje význam dvojčlenenia procesu tvorby týchto noriem na fázu prípravy a fázu vlastnej tvorby, najmä slovnej formulácie. Toto dvojčlenenie umožňuje sústavne zvyšovať kvalitu tvorby právnych noriem, lebo v prípravnej fáze sa zohľadnia všetky zložky predpokladov a potreby vzniku nových noriem, až potom sa prikróčí k vlastnej tvorbe. To má rozhodujúci význam aj pre prevenciu nadmerného

hromadenia noriem a zábranu ich krátkej životnosti. Lebo normuje sa len to, čo je spoločensky žiadúce a naliehavé, a pritom sa to koná s potrebnou odbornou dôkladnosťou. Osobitý význam pripisuje autor inštitúcii legislatívnych pravidiel v našom zákonodarnom procese. Hoci nemajú charakter kogentných právnych predpisov, predsa svojou riadiacou funkciou ujednocujú v celoštátnom meradle tvorbu právnych noriem. Usmerňujú v priebehu celého právotvorného procesu činnosť právotvorých orgánov na úsilie o jednotný postup cieľavedomej právotvorby. Autor konštatuje, že ich účinný dopad sice postihuje predovšetkým tvorbu noriem vyššej právnej úrovne, totiž najmä zákony. Ale prejavuje sa úsilie tento dopad rozširovať čo najviacej, aby tak postihol čo najväčšiu oblasť právotvorby, totiž aj na nižšej hierarchickej úrovni právnych noriem, teda až po takzv. normatívne administratívne akty.

Jozef Karpat

Archív pražské metropolitní kapituly II. Katalog listin a listů z let 1420-1561.

Zpracovali Jaroslav Eršil a Jiří Pražák, Univerzita Karlova, Praha 1986, str. 418.

Teprve tři desetiletí po vydání prvního dílu katalogu listin pražské metropolitní kapituly vychází druhý díl, zahrnující léta 1420-1561. Není snadné poznat, čím bylo toto zdržení zaviněno, zda to byla složitost práce při průzkumu důležitého fondu či potíže tiskárenské nebo prostě nedostatečné ocenění badatelských potřeb ze strany vydavatelských institucí. Je proto třeba s povděkem kvitovat pochopení Univerzity Karlovy, která se vydání ujala a vědecké veřejnosti tak umožnila přístup k souboru listin a listů, jejichž význam daleko přesahuje dějiny instituce, která fond vytvořila, a jež přinášejí řadu poznatků prvořadé závažnosti pro politický a kulturní rozvoj českého státu.

Oba zkušení editoři podali i v tomto svazku důkaz své erudice, když dovedli přesně uvážit informativní hodnotu katalogu a současně i potřebu přehlednosti a stručnosti. Regesty 886 listů a listin z kritického období sedisvakance pražského arcibiskupského úřadu jsou doprovázeny krátkými, ale výstižnými údaji o stavu dochování, o pečetích, dosavadních edicích či zmínkách v literatuře a - kde je to třeba - i vysvětlivkami o okolnostech, za kterých písemnost vznikla. Seznam edic a literatury i obsažný rejstřík, velmi dobře uspořádaný a graficky přehledně rozčleněný, usnadňující příští využití všech údajů.

Z povahy věci vyplývá, že soubor obsahuje převážně právní doklady. Ve fondu se objevují i tak důležité dokumenty jako královské a pražské listiny, různé doklady církevní administrativy, smlouvy o převodech majetkových hodnot či cenné informace o financování panovnických potřeb. Prameny dokreslují i situaci církve v letech husitského hnutí a stávají se nezbytnou pomůckou pro sledování církevně politického vývoje Čech až do znovuobsazení arcibiskupského stolce. Je to ostatně období, kdy složitost politických, státoprávních i náboženských poměrů se odráží i ve skladbě pramenného materiálu, který dosud vykazuje značné mezery v přístupnosti a využití v historické práci. V kata-

logu listin té doby nalézají historik i právní historik, cennou a spolehlivou oporu pro vytěžení spolehlivých závěrů.

Jiří Kejř

Documenta pragensia č. 5. 2 sv. Praha 1985. 426 str.

Pátý ročník sborníku "Documenta pragensia", vydávaného Archivem hl. m. Prahy, přináší materiály z II. diskusního zasedání pořádaného tímto archivem dne 28. listopadu 1984 u příležitosti 200. výročí spojení pražských měst a 30. výročí vzniku socialistického archívnictví k problematice "Vývoj Prahy v moderní velkoměsto v období 1784-1984".

Mezi 28 příspěvků mj. z hospodářských, sociálních, politických a kulturních dějin města nechybějí ani témata právněhistorická. Patří k nim stat' Valentina Urfuse "Právní vymezení města v 19. století a vývoj pražského souměstí", v níž se autor na příkladech "předměstí" Karlína a Smíchova zamýšlí nad obsahem pojmu města, které postupně přestává být chápáno "jako privilegovaný správní útvar či jako samostatná jednotky správní soustavy, nýbrž jako územní celek, který vyžaduje od jiných územních celků odlišné metody v administrování a, jak bychom řekli moderně, v řízení". Příspěvek Václava Ledvinky "Vznik Velké Prahy a politický profil správy města ve dvacátých letech 20. století", sledující politický vývoj a vliv sjednocení na poměr sil politických stran v samosprávných orgánech, rozpravy Jaroslavy Mendelové "Správa hlavního města Prahy po roce 1945" i seznamy osob, jmenovitě "Seznam rychtářů Nového města pražského z let 1377-1518" (Helena Ševčíková - Bohdan Zilinskyj). "Primátoři Starého Města pražského a hlavního města Prahy z let 1558-1985" (Miloš Dvořák) a "Soupis rad Ústředního národního výboru hlavního města Prahy a Národního výboru hlavního města Prahy z let 1945-1981" (Jaroslava Mendelová).

Užitečnými pomůckami pro zájemce o dějiny Prahy jsou "Výběrový přehled českých poválečných prací o dějinách města Prahy a jeho předměstí let 1784-1984" (Jiří Pešek) a bibliografie prací archiváře hlavního města Prahy PhDr. Františka Holce, CSc., sestavená k jeho 60. narozeninám.

Vysokou úroveň sborníku, sestaveného Václavem Ledvinkou a Jiřím Peškem, podtrhují rozsáhlá německá resumé. Škoda, že "Documenta", jež by neměla chybět v žádné knihovně pragensí, mají pouze charakter účelové publikace s omezeným počtem výtisků.

Stanislav Balík ml.

Comité Internationale des Sciences historiques, Rapports, XVIe Congrès International des Sciences historiques, Stuttgart du 25 août 1er septembre 1985. Réd. August Nitschke, I. Grands thèmes, Methodologie, Sections chronologiques (I); II. Sections chronologiques (II), Tables rondes, Organismes affiliés et Commissions internes, Stuttgart 1985, 381 a 469 stran.

Dvousvazkový sborník byl vydán při příležitosti XVI. mezinárodního kongresu historických věd ve Stuttgartu (NSR) ve dnech 25. srpna - 1. září 1985.

Obsahuje 229 sdělení, rozdělených do několika velkých okruhů. Jsou to: Velké náměty, Metodologie, Chronologické sekce, Konference u kulatých stolů, Přidružené organizace a Interní komise.

Už pouhý výpočet velkých tematických okruhů (rozpadají se ještě na dílčí) naznačuje široký záběr kongresu. Právního historika zaujmou nepochybně především sdělení, týkající se poměru státu k náboženstvím ve starověku, státní moci a svrchovanosti ve středověku, lidových a náboženských hnutí ve středověku, náboženských reforem v Evropě XVI. století, absolutní monarchie v Evropě a Asii, práva v revolucích, republikánských a revolučních ideologiích v Evropě konce XVIII. a počátku XIX. století aj. K hlubšímu poznání širších historických souvislostí ekonomických, politických, ideologických atd. poslouží i právnímu historiku řada dalších sdělení. Cenné podklady mohou ve sborníku získat i badatelé v oboru dějin státu a práva rozvojových zemí. Pozorný čtenář nepřehlédne ani sdělení, zkoumající závažné jevy moderního světa.

I když z rozhodnutí byra CISH byl rozsah jednotlivých sdělení omezen na poměrně malou plochu, obsahují jednotlivé příspěvky a sborník jako celek mnoho cenných poznatků, myšlenek a podnětů nejen pro historiky a právní historiky, ale pro každého, kdo se zajímá o historii, její zaměření, úlohu a postavení ve světě poslední čtvrtiny XX. století.

Rozsáhlý, pečlivě vybavený sborník vyšel péčí Comité International des Sciences historiques za finančního přispění Deutsche Forschungsgemeinschaft, spolkové země Badensko-Wirtembersko a města Stuttgartu.

Stanislav Balík

Nouvelles études d'histoire (Publiées a l'occasion du XVIe Congrès international des sciences historiques a Stuttgart 1985), Bucuresti, Editura Academiei 1985. 287 str.

Zvláštní výtisk sborníku "Nouvelles études d'histoire", publikovaný při příležitosti 16. historického kongresu ve Stuttgartu v r. 1985, přináší dvacet studií, rozdělených do šesti tematických celků.

V úvodní části, věnované přímo dějinám státu a práva, jsou zařazeny dvě rozpravy. Vladimír Hanga se zabývá recepcí římsko-byzantského procesu v teorii a praxi rumunských knížectví, Liviu Marcu problémem moci a autority v rumunských knížectvích v období pozdního feudalismu.

Právněhistorické příspěvky však nalezneme i v dalších sekcích. V oddíle "povstání a revoluce" zaujme materiál od Nicolae Edroidu o rumunských zpracováních středověkých sociálních hnutí v rumunských zemích z let 1944-1984 i stat', v níž Stefan Pascu analyzuje selské povstání, jehož vůdcem byl v Sedmihradsku v letech 1784-5 Horea.

V partii "problémy budování rumunské státní jednoty" Gheorghe Iancu zpracoval otázku začlenění Transilvánie do jednotného národního rumunského státu a demokratisaci politického života v letech 1918-1928, Iona Silviu Nistor unifikaci správy ve sjednoceném Rumunsku.

Závěrečná skupina o mezinárodních vztazích a souvislostech obsahuje mj. úvahu o vztazích utlačovaných národů jihovýchodní Evropy na přelomu 16.-17. století (Stefan Stefanescu) a článek o projektu A.C. Popovicise na vytvoření Spojených států Velkého Rakouska (Mircea N. Popa). Další příspěvky jsou pak zaměřeny spíše na politické, sociální a kulturní dějiny od středověku do konce II. světové války.

Stanislav Balík ml.